

קובץ
הערות וביאורים

בלקו"ש, בנגלה ובחסידות



מטות
גליון מו (רמה)

יוצא לאור ע"י

תלמידי בית המדרש דמוסד חינוך אהלי תורה

417 טראַי עוועניו • ברוקלין, ניו יארק

שנת חמשת אלפים שבע מאות ארבעים וארבע לבריאה

ת ו כ ו ה ע נ ל נ ל י ם

ר מ ב ״ ם

מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א ברמב"ם הל' ת"ת ד
מפתח וציונים ללקו"ש על הרמב"ם..... ד

ל ק ו ט ל ש ל ח ו ת

מצות "ושננתם" הוא דוקא ע"י התלמיד ה
העוזרים דכ"ק אדמו"ר נ"ע לא אירע להם רע ו
פעילות המאמר דה' לי בעוזרי ו

ש ל ח ו ת

שליח ראשון ושליח שני ו
קרבו תמיד כל יום הוה מועד שלו ט
נחלת לווים בא"י לע"ל י
חכמת התכונה והל' קדה"ח ברמב"ם יד

ש ו נ ו ת

הערות בענינים שונים בדא"ח טו

ה ל ו ם ל ו ם

הערות בלוח היום יום יז

ר מ כ " ם

א. כזה הננו מדפיסים מכתב קודש מכ"ק אדמו"ר שליט"א מיום ה' סיון ש.ז. מענה לא' בפל' דברי הרמב"ם הל' ת"ת פ"ז ה"ז.

המערכת

"... נ.ב.

לתוכן המצוי"ב - ביאור דעת הרמב"ם (הל' ת"ת פ"ז ה"ז) שאפילו ג' הדיוטות מתירין (וכהשגת הראב"ד והשקו"ט במפרשי הרמב"ם) דהמדובר כאן כשבטלה סיבת הנידוי - וכהמשך בה"ט: חזר זה מדבר שנידוהו בגללו - וההיתר דרוש רק מפני שהל' דבר שבמנין ואינו בטל מעצמו, אבל די בג' אפילו הדיוטות, ודפח"ת בעצם החילוק,

אבל לכאורה עפ"ז צ"ע התנאי בה"ט שצ"ל שהג' שבנדו הלכו להן,

ואפילו את"ל שזהו מפני כבודן וכינו"ב - מנ"ל להרמב"ם זה,

ובס' עבודת המלך (מהרב קרקובסקי) מתרץ שבנדו"ד (בה"ז) רוצה המנדה להתירו. עיי"ש. וא"ש התחלת ה"ט והלכו להן.

לגודל הפליאה דהשמטת ה"ח - חפשתי מאז ומצאתי בשנינו י נוסחאות בהוצאת משנה תורה - ס' המדע (תשכ"ד) שכתב"כ כת"י ברפ"ז התחלת ה"ב לפני תיבת וכל* ת"ח. ובמקום ה"ב שבדפוסינו - צ"ל ה"ג ובמילא החסר נתמלא. " עכ"ל.

* * * * *

ב. לתועלת הרבים מביאים אנו בראש הקובץ "ציונים ומפתחות" לביאורי כ"ק אדמו"ר שליט"א - ממה שנדפס בלקו"ש - על שיעורי הרמב"ם הנלמדים לשבוע העבר.

המערכת

הלכות אישות

פרק ג הלכה כ; "כי יקח... לקוחים אלו יהי' בכסף וכו'":

* אולי צ"ל וכן כל ת"ח.

המערכת

לקו"ש חי"ט ע' 215 - חילוק מספה"מ שלמד מפסוק ויצאה חנם
אין כסף.

פרק ד הלכה כב: "ברה"ר... וזרק לה קידושי'... קרוב לה
מקודשת": לקו"ש חי"ט ע' 216 - ביאור בזה.

פרק ו הלכה יז: "וכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו": לקו"ש
חי"ז ע' 31.

פרק טו הלכה יז: "וחובה על כל איש לקנאות לאשתו":
לקו"ש חי"ח ע' 56 - ביאור שיטת הרמב"ם בזה.

הלכות גירושין

פרק ב הלכה כ: "עד שיאמר רוצה אני": לקו"ש חי"ג ע'
981 - צ"ל אמירה.

על כללות ענין הלכה זו ראה לקו"ש חי"ד ע' 1130, חי"ז
ע' 36; חי"י ע' 168; חי"ב ע' 143; חי"ד ע' 111; חי"ז ע'
13; לקו"ש חמשה עשר באב תשמ"ג ע' 8; לקו"ש תצא תשמ"ג ע'
10; לקו"ש מצורע ש.ש.ז. ע' 9; ועוד.

ל ק ו ט ל ש י ח ו ת

ג. בלקו"ש י"ב-ל"ג תמוז ש.ש.ז. מבאר איך לא ניזוקו
המשתדלים בהצלת אדמו"ר נ"ע, לפי שבהם התבטא בגלול שזה
רק יד ה' שבעזרתו, וממשיך, דמ"מ מגיע להם שכר ע"ז, בגלל
בחירתם להיות עוזרים. ומבאר שלכך הוסיף בהמאמר "וע"ד
תלמידים שנקראים בניס", שרוצה להדגיש אז "די אידן וועלכע
האבען אים ארויסגעהאלפען וואס דערמיט זיינען זיי געווארען
תלמידו ובניו, זיי זיינען "עוזרי" עכ"ל. ונתקשיתם
בביאור בקשר הדברים, עלי"ש.

ולהעיר מלקו"ש חי"ז ע' 241 שמבאר מאחז"ל "כל המלמד
את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו", לפי
שמצות ושננתם לבניך מתקלים דוקא ע"י התלמיד. ונמצא, דאע"פ
שהתלמיד הוא קטן, מ"מ מתקלים ע"י מצוה דאורייתא. ולכן,
כל זמן שלא למד תורה, הרי אינו מצילות ע"פ תורה, שהרי
אינו בר חיובא, אבל ע"י הלימוד אתו, ה"ה ה"חפצא"
(מדאוריליתא) של מצות "ושננתם" של הרב, וזהו "כאילו ילדו",
שעשהו למצילות חדשה. עלי"ש.

ועד"ז בנדו"ד, בזה שרבינו גילה בהם ה"ה' ל"י בה"עוזרי",
ע"ז נעשו למצילות חדשה - "עוזרי" וע"ד המבואר בכ"מ,
כשאיש פשוט וכו' עושה טובה למלך גדול, והמלך מודה לו על

טובתו, הרי בזה נהי' ונתחדש האיש פשוט, למציאות בעיני המלך. וק"ל.

הרב לוי יצחק ראסקין
- ברוקלין נ.י. -

ד. בלקו"ש די"ב וי"ג תמוז ש.ז. מבאר מה שמצינו שאלו שעזרו בהצלת כ"ק אדמו"ר נ"ע ממאסרו לא אירע להם שום דבר רע ומבאר דזהו משום שהלכו במסיל"נ ולא התחשבו כלל אודות מציאותם במילא ה' בגלוי הענין דהוי' לי בעוזרי, פעולתו של הקב"ה, עי"ש בסעי' ד'.

ואינו ברור לי, דא"כ למה התבטא ענין זה רק בנוגע להצלתו של כ"ק אדמו"ר, ולא בנוגע לכל הפעולות שפעלו במסירת נפש, שלא התחשבו כלל עם מציאותם, בנוגע לחיזוק התורה והיהדות, ולמה גם כאן לא ה' זה פעולתו של הקב"ה בלבדו, ובמילא אי אפשר לנגוע "אמיתת המצאו"?

ב) שמעתי שואלים דהרי אמירת המאמר ה' רק אחר שנתבשר לו בשורת הגאולה, וכיון דגם עד אז לא נגעו כלל לרעה לאלו שעסקו בהצלה, הרי מוכן דזה ה' מצד פעולתם באופן של מסיל"נ, שה' זה פעולתו של הקב"ה כנ"ל, ולאידך גיסא הלא מבואר בהשיחה דהמאמר פעל ענין זה ע"י הפסק דין בתורה שכן הוא, ואיך מתאים זל"ז?

אבל כנראה שהפ' הוא, דבודאי עד אמירת המאמר לא נגעו בהם מצד פעולתם באופן של מסיל"נ ושהיו בביטול וכו', אבל מ"מ כשהי' ההזדמנות לפעול בעולם ענין זה בהזמן שאחר הגאולה (כמבואר בהערה 26) אמר מאמר זה כדי להוסיף חיזוק וודאות בענין זה שבודאי לא יגעו ח"ו בעוזרי להבא.

כתריאל שם טוב
- ברוקלין נ.י. -

ש ל ח ו ת

ה. בשיחת שבעה עשר בתמוז ש.ז. נתבאר פס"ד הרמב"ם בפ"ז מה' גירושין ששליח שני יכול למסור הגט אעפ"י שמת שליח ראשון היות שהבעל קיים, וע"ז הובא הביאור דמה שש"ר מסר לש"ש, הרי לא מסר לו רק חלק מהשליחות זה שהוא שליח, כ"א ששליח שני נעשה כמו הבעל ממש... שהוא עומד במקום הבעל.

וע"ז אמר אד"ש שאי"ז רק שהוא שליח, כ"א גם כמותו. ועוד יותר כמותו ממש. הרי רואים כאן ג' סוגי שליחות

וכוונתו בפשטות, לג' סוגי שליחות שביאר בכמה מקומות ובאריכות בלקו"ש ח"כ ע' 303. דרגה הא' שהמעשה עצמו ג"כ מתייחס להשליח ומה ששלוחו כמותו הוא רק שעשייתו הוא כאילו שהמשלח עשה ובלא עשיית השליח מהני להמשלח, דרגה הב' שהמעשה מתייחס להמשלח דהיינו שהמשלח עשה דרך השליח. דרגה הג' שמציאות השליח הוא המשלח. וכו' כמבואר שם בארוכה.

נמצא לכאורה, דס"ל לרמב"ם ששלוחו כמותו, הוא כמותו ממש - דרגה הג', אלא דיש לעיין לפי המבואר שם דהטעם לר' שלא שאין שליח נעשה עד בקידושין דף מ"ג הוא לפי דהשליח נחשב כגוף המשלח וא"כ הוא עצמו תפעלים ואין יכול להעשות עד, ואילו הרמב"ם עצמו פסק בה' אישות פ"ג הט"ז, שליח נעשה עד, הרי משמע מכאן דלא ס"ל דהשליח נחשב כגוף המשלח.

ואי"ז קושיא די"ל שגם הרמב"ם ס"ל שהשליח נחשב כגוף המשלח ואעפ"כ יכול להעיד. והטעם בזה ל"ל שאין אומרים סברא זו דגוף השליח כגוף המשלח לענין שלא יוכל יותר להעיד אלא אדרבה זה ששלוחו נעשו עדין הרי"ז מחזק את המעשה.

הרי רואים שסברא זו שגוף השליח, כגוף המשלח יש שלומדים אותו להוכיח דאינו יכול להעיד ויש שאומרים, שאדרבה סברא זו מחזקת עוד יותר לומר שיכול להעיד ויש להבין במאי פליגי.

ויש לבאר בדרך אפשר: ע"ד מחלוקת הידוע אם נוגע בדבר יכול להעיד לרעתו. יש שמתירים ויש שאוסרים, והסברא במחלוקתם, אלו שאוסרים ס"ל שדין נוגע עושה אותו לפסול בעצם, ואי"ז מצד חשש משקר, כ"א גזירת הכתוב שנוגע אין יכול להעיד כמו שאין אח יכול להעיד וממילא גם לרעתו אינו מעיד, ואלו שמתירים ס"ל דפסול נוגע הוא מצד הסברא של חשש משקר וממילא כאשר זה לרעתו אין החשש ויכול להעיד, וי"ל עד"ז בהפסול של בעל דבר שאינו יכול להעיד ל"א שפסולו הוא פסול בעצם, וי"א שזה מצד נוגע, שזה נוגע לו בדבר, וממילא ר' שלא ס"ל דפסול בעד הוא בעצם וממילא היות שגוף השליח הוא כגוף המשלח, עם היות שאין הדבר נוגע כלל להשליח מ"מ הרי הוא נחשב לבע"ד ופסול להעיד. אבל הרמב"ם פוסק להלכה דפסול בע"ד הוא רק מצד נוגע וכאן עם היות שהוא בע"ד שהרי גוף השליח כמשלח מ"מ הרי אינו נוגע וז"ל בתר טעמא, וממילא אין טעם לומר שאין שליח נעשה עד.

והנה בהשיחה הובא להוכיח מזה שפסק הרמב"ם ששליח שני נשאר שליח עם היות שמת שליח ראשון, ש"מ ששליח שני במקום בעל קאתי, כי אם נאמר ששליח שני קיבל מראשון רק חלק משליחות. דהיינו זה שהוא שליח בלבד שבא מכח שליח ראשון,

(ובלשון השיחה: דער טייל פון שליחות), הרי לא יתכן שהשני ישאר שליח לאחר מות שליח הראשון, אלא דבאמת לפי הקצוה"ח סימן קפ"ח סק"ב יתכן שהשני ישאר שליח לאחר מות הראשון אפילו אם קיבל רק חלק מהשליחות. ושם הוא מדבר לשיטת הרמב"ם והיינו שמקשה שם לשיטת הרמב"ם בפ"ב מה' גירושין דבעל שעשה שליח ונשתטה קודם שמסר השליח הגט אעפ"כ יכול למוטרו לה היות שבעת מינוי השליחות ה"י הבעל פיקח, ומקשה לפי"ז א"כ מדוע בעושה שליח לגט ומת הבעל קודם שמסר הגט, לא יתנו השליח, ומתרץ שבאמת יש שליח לאחר מיתה ומה ששם לא יתנו כי פקע מרשותי', ובא להוכיח מזה ששליח שני נשאר שליח גם לאחר מות שליח ראשון, ולכאורה מה הראי', שליח שני במקום הבעל עומד והבעל קיים, ולא איכפת לי אם מת השליח או לא, משא"כ הכא הרי הבעל מת, העיקר מת, וע"כ משמע דס"ל להקצות ששליח שני הוא רק במקום שליח ראשון ולא במקום הבעל, וממילא ש"ר הוא עיקר לגבי ש"ש, ואעפ"כ הוא נשאר ש"ש גם לאחר מות ש"ר, א"כ עדי"ז יש שליחות גם לאחר מות הבעל.

אלא דבאמת דברי הקצות צ"ב, מלבד שצריך להבין הסברה שבו, הרי זה גמ' מפורשת לחלק בין שליח ראשון שמינה שני לבין בעל שמינה שליח, גיטין דף כ"ט, א. וז"ל: אילו מת בעל מידי מששא אית בהו כולוהו מכוח בעל קאתו, אית'י לבעל איתנהו לכולוהו ליתא לבעל ליתנהו לכולוהו. וברי"ף ורא"ש מסיימים אבל שליח ראשון לא איכפת לן בין מת בין לא מת,

ועוד צ"ב בדברי הקצות שבא להוכיח דכל כותו של ש"ש הוא מש"ר והוא עומד רק במקום ש"ר ולא במקום הבעל ממה שכתב מהר"ם פאדווה שש"ר יכול לבטל שליחות שמסר לש"ש. ואינו מובן לכאורה, דאפילו אם נאמר שש"ש במקום בעל עומד, אעפ"כ יכול ש"ר לבטל שליחות דש"ש דסוף סוף ש"ר עשה שש"ש יעמוד במקום הבעלים, והפה שאסר הוא הפה שהתיר. וכמבואר בארוכה בערוך השלחן אבעה"ז סקמ"א סק"ד, דאנן הכי קאמרינן דכשהראשון קיים ביכולתו להחזיר הכוח אליו מפני שעומד במקומו של בעל אבל כשלא החזיר אליו עומד השני במקום הבעל.

והנה במשנה למלך פ"ו הט"ז נסתפק אם של"ר יכול לבטל של"ש, ואומר בזה הלשון: ולא מצאתי גילוי לדין זה, עכ"ל. אמנם לאחר שנים רבות זכינו שיצא לאור פעם הראשונה נמוקי יוסף לגיטין מכתב יד (בשנת תשכ"ג) ששם ס"ל שאין השל"ר יכול לבטל של"ש משום שנתרוקן שליחותם באחרון, אלא דהנמ"י הביא דיש שדקדקו מלשון הגמ' איתנהו לכולוהו של"ר כן יכול לבטל ודחה שיטה זו, אמנם להלכה לא הובא דעת הנמ"י, וכן הט"ז דקדק מלשון רמ"ה שכן יכול לבטל, ולכאורה צ"ב במאי

פליגי ולכאורה מדוע של"ר לא יוכל לבטל.

ונראה לבאר בדרך אפשר, דזה תלוי באיזה דרגה של שליחות איירי שיטת הנמ"י כדרגה הג' שמציאות השליח הוא של המשלח וממילא כאשר של"ר מסר לשל"ש, הרי ששל"ש נעשה מציאות הבעל, ואין לשל"ר שום שגיכות כלל למה שבין של"ש לבעל, וזהו דיוק לשון הנמ"י נתרוקן שליחותם, אבל ה"יש דקדקו" ס"ל ששל"ר מוסר רק חלק מהשליחות היינו רק ענין זה שמה שיעשה של"ש נחשב כמו שהבעל עשה, אבל מציאות של"ש נשאר מציאותו, ואינו מציאות הבעל, וממילא כאשר של"ר חוזר בו יכול ליקח בחזרה מה שנתן לשל"ש, הפה שאסר הוא שהתיר, שהרי סוף סוף של"ש אינו הבעל, משא"כ הנמ"י ס"ל ששל"ש הוא מציאות הבעל ואז השל"ש אומר לשל"ר לאו בעל דברים דידי את.

עוד להעיר מה שהובא הסבר ללשון מר בר ר' אשי הא דאבא בקטנותא אמר, שבשאר מקומות, אומר הלשון בילדותי' וכאן קטנותי'. וראה חת"ס על אתר וז"ל: וע"ד הלצה י"ל רב אשי בעצמו שיער שבקטנותו ה"י חריף והגיע לפלגות ראובן חקרי לב עיין ב"ב פרק מי שמת וכו' והיינו דקאמר מר בר ר' אשי הא דאבא בקטנותא היא, פירוש בקטנות עצמו שיער, (וראה תפראת יעקב שמבאר ההוא של ר' אשי.)

הרב יוסף יצחק מ. טייכטל

- ברוקלין נ. י. -

ג. בשחת קודש ש"פ פינחס נתבאר דברי רש"י (כח, ב) "במועדו: בכל יום הוא מועד התמידים" דהחידוש בזה הוא דבכלל הענין דקביעת מועד שייך רק בנוגע ליום מסוים, שהוא מובדל משאר ימים, אבל כאן נתחדש דאף דקרבת תמיד הוא בכל יום ויום, מ"מ כל יום ויום נקבע בתור "מועד" זמן קבוע להקרבת התמיד, וזהו כשאר הקרבנות שמקריבים אותם רק בזמן קבוע, עד"ז הוא הענין בקרבן תמיד שכל יום הוא ומועדו, וכ"ק אדמו"ר שליט"א סיים בזה דיש עוד להאריך בזה. (ראה הנחה בלה"ק סל"א, והנחת הת' סמ"א).

ואולי אפשר לפרש כוונתו הק' דזה קשור בחקירת הצפע"נ (מהד"ת כו, א. פח, א. מוזכר ג"כ בלקו"ש חכ"ב פ' צו (ב) הערה 48): "נ"מ גבלי גדר תמיד אם החיוב בכל יום ויום פרטי, להקריב אחד בבוקר ואחד בערב, או זהו חיוב תמיד ששכל יום יקריב שני תמידים", ומבאר בזה כוונת הירושלמי (ברכות פ"ד ה"א) "שנים ליום שתהא שחיתתן לשם היום", דהפ"י הוא דקרבת "התמיד" הוא קרבן המתליחס אחר היום באופן ישר ופרטי, דזהו חיוב פרטי בכל יום ויום להקריב אחד בבקר ואחד בערב, ואינו חיוב תמיד המתקיים בכל יום ויום, לפיכך אומר

הירושלמי שיש לשחטו לשם קרבן תמיד של אותו היום, היינו אפילו לא לשם קרבן תמיד באופן סתמי אלא שיכוון רק לשם התמיד של אותו היום, עיי"ש בארוכה. ומביא גם הגמ' דמנחות מט, א, איבעיא בענין "ציבור שאין להם תמידין ומוספין אי זה מהן קודם, בתמידין דלמחר ומוספין דהאידינא תמידין עדיפי שכן תדיר" עיי"ש. ולכאורה קשה דאיך אפשר לומר דקרבן שחיבו הוא רק למחר שידחה חיוב דמוספין שקיים עכשיו? (וראה בס' ראש המזבח ע' ל"ה שהקשה כן, וכן בלקח טוב ע' ל"ג, ומחנה חיים ח"א ס' א-ד ושג"א ס' ס"ב ואבני נזר הל' סוכה ס' תנ"ט) ומבאר הצפע"נ דהגמ' שלנו סב"ל דקרבו תמיד הוא חיוב תמיד, וכל יום ויום הוא חלקי בלבד, ובמילא חיוב דלמחר כבר קיים עכשיו, עיי"ש בארוכה, ובס' צפונות הרוגצ'ובי ס' א'.

דלפי המבואר בהשיחה דכוונת רש"י דכל יום ויום הוא מועד שלהם, משמע דאין זה חיוב תמיד שמתקיים בכל יום ויום, אלא דכל יום ויום יש חיוב חדש, דזהו ככל הקרבנות שקבוע להם מועד מסוים, אלא דכאן הוה המועד מסוים בכל יום ויום.

* * *

(ב) לאחרונה הוזכר כמה פעמים בשיחות קודש, שלעת"ל יהי' חלוקת הארץ לכל בני"י גם לשבט לוי, וכמ"ש בנבואת יחזקאל (מח, לא) בנוגע לחלוקת הארץ דלע"ל "שער לוי אחד" (ראה הנחה בלה"ק ש"פ פינחס סל"ו, ועוד. וראה גם לקו"ש חכ"ג ע' 298). וכדאי להעיר קצת מהשקו"ט שמצינו בענין זה.

דעת הרשב"ם והסמ"ג

בב"ב קכב, א: ועוד תניא עתידה ארץ ישראל שתחלק לשלשה עשר שבטים שבתחלה לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים כו' וברשב"ם שם ד"ה ועוד תניא: "שתחלק לע"ל לוי"ג שבטים כו' ולקמן מפרש מאי ניהו אותו חלק דטפי התם, דאי משום לוי דנקיט נחלה כשאר שבטים דכתיב התם "שער לוי אחד" הא מנשה ואפרים נמי לא יטלו אלא חלק אחד וכו' שבתחלה כשבאו לארץ לא נתחלה אלא לוי"ב שבטים. שלוי לא הי' לו חלק בארץ, אלא שכל שבט ושבט נתנו לו ערים לשבת בהם וכו'". הרי מפורש יוצא מדבריו דלע"ל יטלו שבט לוי חלק בארץ כשאר השבטים, וכ"כ בסמ"ג (לאווים רע"ו) "לא יהי' לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל כו' ולעתיד לבוא נוטלין חלק אף בארץ שנאמר שער לוי אחד כדאיתא בפרק יש נוטלין", ועי' גם ברדב"ז הל' שמיטה ויובל פי"ג הי"א, ובמל"מ שם הל' י' שהביאו דברי הסמ"ג.

הר"ן חולק ע"ז

אבל בחידושי הר"ן בב"ב שם (מובא בשטמ"ק שם) תמה על הרשב"ם שהרי מקראות מפורשין שלא כדבריו שהרי כתב בסוף יחזקאל (מז, יג) כה אמר ה' וגו' לשני עשר שבטי ישראל יוסף חבלים, שיטול יוסף שני חלקים, וכן ת"י יוסף תתקבל תרין חולקין, וא"כ איך אפ"ל דיוסף יקח רק חלק א' וכן מ"ש ששבת לוי יטול חלק בארץ אף זה אינו, שהרי מפורש בפרשה שלא יטול חלק בארץ אלא שיהיו לו ערים לשבת בהן והוא מכלל התרומה אשר ירימו כו' כמפורש בפרשה (מה, א-ז, מח, י-יד) ואע"פ שכתוב שער לוי אחד שער יוסף אחד, זה אינו ענין לנחלתן בארץ ישראל, אלא לומר שיהיו בירושלים י"ב שערים כנגד י"ב שבטים, שאעפ"י שיוסף נמנה בכל מקום ב' שבטים הלינו לענין נחלה, אבל לענין שאר דברים אינו אלא שבת אחד, ושבת לוי נמי אעפ"י שלא נטל חלק בארץ נמנה הוא במנין השבטים וראוי הוא שיהא לו זכרון בירושלים כו' ולפיכך איני יכול להעמיד דברי ר"ש ז"ל בזה, אלא כך הוא עיקר הדבר שכשם ששבת לוי לא נטל חלק בראשונה כך לא יטול בשני', אלא שנתנו לו ערים לשבת סמוך לירושלים והם מכלל תרומת הקודש כו' עיי"ש בארוכה. (ועיי"ש גם בהערות מה שהביא מיד רמ"ה ומהרד"ק) וכן הקשה המהרש"א בתוד"ה ואידך, וראה גם ברש"ש שם בארוכה.

הקושיות על הרשב"ם וסמ"ג

ועי' ג"כ בשו"ת עמודי אור (סי' ע"ד) שהאריך להקשות על הרשב"ם כנ"ל, והוסיף ג"כ ממ"ש שם (מד, כח) "והיתה להם לנחלה אני נחלתם ואחזה לא תתנו להם בישראל אני אחזתם", ומ"ש ושער לוי אחד לא איירי בנחלה אלא בשערי ירושלים (כנ"ל בהר"ן). והוסיף גם לתמוה דאי נימא דלע"ל יטלו נחלה בארץ א"כ איך אפשר למנות לאו זה במנין הלאוים (ראה רמב"ם ריש הל' שמיטה ויובל) שלא לנחל כל שבת לוי בארץ ישראל, הלא כיון דיתבטל לע"ל אי אפשר למנותו במנין המצוות, כמו שהשריש הרמב"ם בשורש ג', ולכן לא מנו הלאוים שבאו בעמון ומואב אל תצר כו' ועי' ג"כ בזה בהגר"פ על הרס"ג ח"ב ע' רנ"ד בארוכה, ושגם דעת הרס"ג כהר"ן, יעו"ש.

ועי' בס' מעין החכמה (צד, ב) שמקשה דאי נימא דלע"ל יהיו לשבת לוי נחלה בא"י, הכי נאמר שתרומות ומעשרות בטלים לע"ל ומקרא מפורש בנבואת יחזקאל וראשית ביכורי כל וכל תרומת כל מכל תרומותי' לכהנים, ונשאר בצ"ע.

ובמנחת חינוך (מצוה ת"ח) האריך ג"כ בענין זה ומביא מהספרי דהלווים לא יטלו לע"ל נחלה מכל העשרה עממים (וכן

בפירש"י שופטים יח, ב) וחולק על הגמ' בב"ב הנ"ל, וגם הרמב"ם והחינוך שלא הביאו דין זה כהסמ"ג, מוכח דסב"ל דשיטתם דגם לע"ל לא יטלו נחלה בא"י (ועי' גם מנ"ח מצוה ש"מ) ותמה על הש"ס שלנו דכיון שהוא לאו בתורה דשבת לוי לא יטלו, האיך יתעקר המצוה בימי מלך המשיח, והלא אלה המצות כו' שאין הנביא רשאי לחדש דבר, והאיך יחדש יחזקאל דין זה עפ"י הנבואה? ונשאר בצ"ע, וראה בס' ארץ חמדה (הל' ארץ ישראל) ע' נ"ה שהוסיף בזה להקשות ממ"ש הרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ט ה"א: דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים, אין לה שינוי ולא גרעון ולא תוספת וכו'.

ובקובץ שיעורים ב"ב (אות שע) הקשה ג"כ דאיך יבוטל לע"ל לאו זה, וכעין זה הקשה הרשב"א בפ' עשרה יוחסין גבי ממזרים עתידים ליהרר, דאיך ישתנה דין התורה? ואם נאמר שכך ה"ל הדין מתחילה שלע"ל יהי' להן חלק, כמו שמצינו לענין בשר נחירה שהותר במדבר ובבואן לארץ נאסרו, א"כ מאי ק"ל להרשב"א גבי ממזר, אלא עכצ"ל דכיון דקרא סתמא כתיב הוא נוהג לעולם ככל דיני התורה, א"כ גם בנדו"ז איך יטלו נחלה לע"ל? ונשאר בקושיא.

פ"ל העמודי אור בדעת הסמ"ג

ובשו"ת עמודי אור שם כתב דנראה לו דמ"ש הסמ"ג שלע"ל יטלו שבת לוי חלק בארץ, אין כוונתו חלק כאחד שבטי ישראל, אלא כוונתו כלפי מה שבחלוקה האשונה לא לקחו חלק כללי אבל נתנו להם כל שבת ושבת מנחלתו, ערים לשבת, אבל לע"ל יתנו להם חלק כללי תחילה כענין הערים שנטלו אז, אבל לא כשאר השבטים, ובמילא מובן דלע"ל לא יבוטלו תרו"מ כיון שלא הושוו כשאר השבטים, וגם מובן דלאו זה דלא יתנו וגו' לא יתבטל לע"ל, עיי"ש בארוכה יותר. אבל כמובן דכ"ז אינו לפי שיטת הרשב"ם שכתב בהדיא דחלק הלווים תהי' כשאר השבט השבטים, ובאמת מלשון הסמ"ג לא משמע כביאורו, דהלא קאי בהלאו דלא יהי' לכהנים הלוים כו' ואיירי אודות נחלה, ומביא דעת הרמב"ם שאם כבש מלך ישראל בחו"ל נוטלים נחלה, וממשיך מיד דלע"ל נוטלים חלק אף בארץ, הרי משמע דאיירי אודות נחלה גמורה.

ביאור בדעת רשב"ם וסמ"ג שנוחלים בארץ ישראל

ובביאור דעת הרשב"ם והסמ"ג, כתב בעינים למשפט ב"ב שם, שלעת"ל תהי' החלוקה ע"י הקב"ה בעצמו, ובתורה לא נאמר רק בשעה שישראל יחלקו בתוכם שלא ליתן להם בנחלה ובביזה, משא"כ אם הקב"ה ירצה ליתן להם, וכעין זה כתב

הראב"ד שבביזת מדין נטלו עפ"י הדיבור, ובזה יש ליישב גם הקושיא שאם שבת לוי נוטלין חלק בארץ לע"ל, לא יטלו תרו"מ? וי"ל שמתנות כהונה ולוי' שהם תחת חלק בארץ, נאמרו רק בחלוקת הארץ שהיא ע"י ישראל, ולא בחלוקה שלעת"ל שהקב"ה מחלק להם, עיי"ש בארובה יותר.

וראה גם בניצוצי אור (להגר"ר מרגליות ז"ל) ב"ב שם שמביא לשון הפסוק (ראה יד, כז) והלוי אשר בשעריך לא תעזבנו כי אין לו חלק ונחלה עמך, ומבואר בפסיקתא דר"כ פס' עני' סוערה (קל"ה א) כל מקום שנאמר "אין לה" הוה לה כו' וזה קאי על לעת"ל.

ובס' ארץ חמדה שם מבאר בארוכה דלע"ל תוחזר לנו נחלת אברהם אבינו במילואה היינו נחלת עשרה עממים, ובגלל זה יהי' מן הדין לבטל חלוקה ראשונה מכל וכל, ויהי' חלוקה חדשה, והלאו דלא יתנו וגו' חל רק על החלוקה הראשונה "שירשוה בניהם ונתחלקה להם", היינו רק על השבעה עממין דזוהי הארץ שירשוה בניהם בכיבוש יהושע, אבל לא נאמר הלאו על הזמן כשתקוים ההבטחה במילואה ויקבלו נחלת עשרה עממין, ואז תתחלק הארץ מחדש, דבזה לא נאמרה האזהרה מעיקרא.

וכעין זה תירץ ג"כ בארוכה בס' שערי טהר (ח"א סי' כ"א) דמבאר פלוגתת הרשב"ם והר"ן דיש לחקור אם לע"ל כשיתוספו עוד ג' מדינות חדשות הקני הקניזי והקדמוני ותהי' א"י מי' עממין, אם תבטל החלוקה הראשונה, שהרי לע"ל תהי' א"י אחרת בחלות שם אחר ממה שהיתה מקודם, או דילמא הג' מדינות רק יתוספו על הז' הקודמין ויהי' רק בגדר הוספה, ובזה פליגי הרשב"ם והר"ן, דהרשב"ם סב"ל דלע"ל בטלה זכיית השבטים, ויהי' חלוקה חדשה מה' לעמו, בזה אין למעט שבת לוי, שהרי גם הם מעם ה', אבל הר"ן סובר שגם לע"ל לא בטלה חלוקת הארץ ולא יתחדש על א"י חלות שם אחר, והג' הנוספות יתחלקו כמו הראשונות, ובמילא לא יטלו שבת לוי שם אז, יעו"ש עוד.

ביאור בדעת הסמ"ג שכוונתו רק לארצות הנכבשות

ובברית משה על הסמ"ג שם ביאר באופן אחר, דאיתא בפסיקתא רבתי אות ג' מובא ברוקח הל' ר"ח סי' רכ"ט: אמר ר' לוי עתידה ירושלים להיות כארץ ישראל וארץ ישראל ככל העולם כולו, ופשט הפשוט בזה דמלך המשיח יכבוש את כל העולם כולו ויתפשט קדושתה על כל העולם, וכך מוכח לשון הרמב"ם הל' מלכים פ"א הל' ד', וא"כ י"ל דמה דקאמר הגמ' שעתידה א"י שתיחלק ל"ג שבטים הכוונה דשבת לוי יטלו חלק בהני ארצות אשר יכבוש מלך המשיח שג"כ ארץ ישראל יקרא,

ובהני ארצות באמת על פי דין נוטלין הלווים חלק כמבואר ברמב"ם הל' שמיטה פ"ג הל' י"א: "אבל שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל הרי הכהנים והלווים באותו ארצות ובביזתן ככל ישראל", וזהו לא כפי' הרשב"ם דלע"ל יטלו הלווים חלק בארץ אלא כאן מיירי בארצות הנכבשים ע"י מלך המשיח, ופי' זה מפורש כמעט בתוס' ב"ק פא, ב, ד"ה אין לך כל שבת ושבת מישראל ובפרק יש נוטלין ב"ב דף קכ"ב גבי חלוקת העולם (וזה היא גירסת הב"ח ואינו גורס הבא) גרסינן אין לך כל אחד ואחד מישראל כן נראה לר"ת עכ"ל, מפורש ג"כ דבב"ב מיירי הסוגיא לענין חלוקת העולם ולא לחלוקת ארץ ישראל, עכתו"ד. ועי' ג"כ בס' מנחת יחיד (על המנ"ח, ע' קכ"ח) שתירץ ג"כ כעין זה, ועי' ג"כ בהגר"ח על הש"ס ע' רי"א שר"ל ג"כ כוונת הסמ"ג דקאי על שאר הארצות שכבשו שלא נאמר בהם חלוקת השבטים, אבל בא"י שנתחלקה לשבטים לא יעו"ש. ולפי"ז אפ"ל דגם הרמב"ם סב"ל כן ולא הוצרך לפרשו כי זה נכלל במ"ש דבשאר ארצות גם הלווים יש להם נחלה, ועי' גם בספר משפט המלוכה הל' מלכים פ"ד ה"ח.

סיכום

בסיכום מהנ"ל: לפי הרשב"ם יוצא דהלווים ינחלו חלק בארץ כמו שאר השבטים, והר"ן חולק עליו, ולפי המנ"ח גם הרמב"ם והחינוך חולקים עליו, והביאורים על הרשב"ם הם דלע"ל יהי' חלוקה חדשה ע"י ה', ואי"ז חלוקת השבטים, ובזה לא קאי הלאו מעיקרא דלא יתן לכהנים וגו'. (ב) בדעת הסמ"ג יש שפירשו (עמודי אור) שכוונתו שיטלו מצד מתנה ולא מצד נחלה, ויש שפירשו שכוונתו לשאר ארצות הנכבשים ע"י מלך המשיח, אבל לא בא"י גופא.

מיהו לפי המסקנא הרי מבואר בלקו"ש ובשיחות קודש כדעת הרשב"ם דלע"ל ינחלו חלק בארץ ישראל וכנ"ל.

הרב אברהם יצחק ברוך גערליצקי
- ר"מ בישיבה -

ו. בנוגע למה שהוזכר בהתוועדות דש"פ פניחס אודות לימוד חכמת התכונה, יש להעיר במ"ש בשפת אמת שבת ע"ה וז"ל: והיודע לחשוב כו' אסור לספר הימנו, לכאורה דוקא אם הוא פנוי מתלמוד תורה דאל"כ ת"ת עדיף (וכן משמע במד"ר פ' נצבים בפסוק לא בשמים היא כו', אין התורה מצויה באסרלוגין שאומנתם בשמים כו', לא היליתי מביט אלא בשעו; שהילתי פנוי מן התורה), ואולי י"ל כיון דמצוה היא צריך לבטל מלימודו כמו בכל המצות. עכ"ל.

ועל' בס' דרך פקודיך מ"ע ד' חלק המעשה אות י"ב:
 אשרי מי שזכה בילדותו ללמוד כל עומק החכמה הנפלאה של
 הילוך המזלות וחשבון התקופות בשיעור ומשקל... כי הוא
 מצוה גדולה ובפרט בזמנינו שאין מקיימים המצוה הזאת
 כתיקונה בבני"ד הגדול שבירושלים, והלימוד עולה במקום עש"י.
 אבל מי שלא למד בילדותו א"א לבלות כ"כ זמן רב הצריך
 לענינים אלו כי היא חכמה נפלאה דקה מן הדקה, יספיק
 לעצמו בחשבון הנ"ל (האמצעי)... ואעפ"כ לפעמים יעיין
 בחכמה כפי כחו, ומה שיבין יבין ולמצוה יחשב, ע"כ.

וראה גם בגליוני הש"ס להגרי"ע שבת שם: על' שו"ת
 רד"ך בית ט"ו... הלואי שיזכני ה' ללמוד חכמת ראיית
 הירח עפ"י החשבון שעל'י נאמר כי היא חכמתכם ובינתכם כו'
 כמ"ש הרמב"ם ז"ל בהל' קדה"ח וגם כן הוא בכלל והגית, ואף
 דשמואל ירחינאה לא הוה עסיק בה אלא בבית הכסא (מדרש הוא
 הובא בתוס' תענית ז, א, ד"ה אף) זהו בשאר הכוכבים, אבל
 בירח שנמצא בה כמה לשונות מהתלמוד בנויים עליו פשיטא
 דהוה מחכמת תורתנו הקדושה, עכ"ל. ועל' בשו"ת שבות יעקב
 ח"ג סי' כ' שכתב דקדה"ח להרמב"ם בנוי על חכמת האומות
 כמ"ש בעצמו, ואין זו חכמה המכוונת כאן בגמ' שהרי נאמר כי
 היא וגו' מכלל דעכו"ם לא דדעי לה, וע"כ אין מצוה כלל
 בלימוד קדה"ח להרמב"ם. וע"ש עוד טעם דעיקר חכמת האומות
 בזה בנוי על יסוד שהעולם הוא ככדור והוא נגד משמעות
 הש"ס חגיגה ע"ש שהביא מכמה ספרים בזה, עכ"ל הגרי"ע עני"ש
 עוד.

ועל' ג"כ בלקו"ש חגה"ש דאשתקד דאפילו הענינים של
 רפואה הנזכרים בש"ס וברמב"ם, נעשו חלק מתורה, וחל עליהם
 ג"כ הענין דהתורה היא נצחיות, עיל"ש ומובן דזהו ג"כ בנוגע
 לעניני תכונה שבהל' קדה"ח להרמב"ם, לא כהשבות יעקב.

הרב עמרם בלום
 - ברוקלין נ.י. -

ש ו נ ו ת

ז. באור התורה דרושים לראש השנה ע' א'שפ כותב: שלג ג'
 אלפין.

ואולי יש לפרש כוונתו ע"פ העץ חיים שער לאה ורחל
 פ"ח. לקו"ת תהלים סקמ"ז שג' אלפין (תיבת אל"ף ג' פעמים)
 בגומ' שלג.

בלקוטי שיחות ח"ט ע' 206: כל מי שאינו בוכה בעשי"ת
אין נשמתו שלימה מציין שרק בד"ח הובא עשי"ת. ולהעיר
מאור התורה דרושים לראש השנה ע' א'רצט: איתא בכהאריז"ל
מי שאינו בוכה בעשי"ת.

* * *

בכ"מ בדא"ח מובא הלשון אין הגליות מתכנסות אלא בזכות
המשניות ומהם: תו"א שמות א, ג. לקו"ת בחקתי מח, ד. מטות
פג, ג (ושם מציין לרבות פ' צו פ"ז). דברים א, רע"ג (ושם
מתכנסות).

ולהעיר שברכות שם (פ"ז, ג) אין כל הגליות הללו
מתכנסות. וראה תשובות וביאורים (קה"ת תשל"ד) ע' 19 אין
כל הגליות האלו מתכנסות.

* * *

ד"ה כי כארץ תוציא צמחה וביאורו שבלקוטי תורה נצבים
נ, ב, נב, א. נרשם על זה (בלקו"ת קה"ת תשד"מ): בסה"מ תקס"ו
- הנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי. ועל הביאור אינו מציין כלום.
ובסה"מ תקס"ו אינו מציין כלום.

ולהעיר שהנחת כ"ק אדהא"מ הן המאמר והן הביאור נדפס
בלקו"ת אלא שעובד ע"י כ"ק אדהצ"צ ובפרט בעניני קבלה.

* * *

במאמרי אדה"ז הקצרים ע' שלז נדפס מאמר לה"ע שאין
יוצאים במנעלים ביום הכפורים.

להעיר שמאמר זה נדפס כמעט כולו בלקו"ת שה"ש בתוך
ד"ה מה יפו מד, א. ומכיון שאינו מציין כלום בשינויי נוסח
נוסחאות מוכח שהתיבות בלקו"ת שם וזהו ויעש כו' כתנות עור
הם הוספת כ"ק אדהצ"צ. או שבהעתקו היתה גם שורה זו.

* * *

באור התורה דרושים לר"ה ע' א'רצח (נעתק בליקוטים
מערכת חדשים ע' נד) שכשאומרים הששה מדות דז"א.

ויש לעיין מה כוונתו הק'. ואולי הוא טעה"ד וצ"ל
שכשמאירים ע"ד המובא שם בסמוך כשמאיר חו"ב.

* * *

באוה"ת שם ע' א'רצט הובא: ויעבור ה' על פניו ויעבור
 אותיות ע"ב גימט' חסד הוי' גימט' גבורה.
 וצ"ע כוונתו. ואולי הוא טעה"ד וצ"ל רי"ו גימט' גבורה.

* * *

בתניא ח"ב ספ"י מביא מתקונים (בשינוי לשון קצת) ויש
 לעיין מה כוונתו במה שמביא שם צדק איהו דין משפט איהו
 רחמ"ל האם גם זה לשון הת"ז (שאינו נמצא בדפוסים שלפני).
 ולכאורה הוא כופל לשון וראה ג"כ בהערות שבמהדורא קמא כאן.

* * *

לדעת באבער (בהקדמתו למדרש תהלים) שם המדרש שוחר
 טוב הוא רק למדרש תהלים ולא למדרש שמואל ומשלי וכן
 לכאורה משמע שנקט בלקו"ש שבכל המקומות (שראיתי עכ"פ)
 מציין מדרש שמואל ומשלי ולא שוחר טוב.

אבל כ"ק אדהצ"צ בלקוטי תורה במדבר ט, ג קורא למדרש
 שמואל שוחר טוב וכמדומה שכ"ה בעוד מקומות באוה"ת.

ועפ"י הנ"ל יובן הערה בסה"מ תש"ח שמציין לשוח"ט פ"ט
 (ורבים העירו שלא נמצא) כי כוונתו הק' למדרש שמואל
 וקוראו בשם שוח"ט כיון שבהערה הנ"ל מציין ללקו"ת זה.

הרב שמואל דוד ח. הכהן
 - ברוקלין נ.י. -

ה ל ו ם

ח. י"ח סיון: "בזמה"ז בעקבתא דמשיחא ממש החובה על כל
 אחד מישראל לדרוש בטובת זולתו בין זקן בין צעיר לעוררו
 לתשובה למען שלא יצא ח"ו מכלל ישראל שיזכו בעזה"י לגאולה
 שלימה".

להעיר משיעור חומש דימים אלו (שלח יד, לג): ובניכם
 יהיו רעים במדבר ארבעים שנה גו', ובפירש"י שם: אמת אחד
 מהם פחות מכן ששים.

ועפ"ז יומתק ביותר תוכן הפתגם ודיוק הלשון בהפתגם:
 לדרוש בטובת זולתו - כתוכן המאורע דכאן (פסוק הנ"ל). בין
 זקן (היינו גם אלו שהם בן ששים שנה ונתחייבו רחמנא לצלן
 כו' ולהעיר גם ממשנה דמס' אבות פ"ה: בן ששים לזקנה).
 שלא יצא... מכלל... שיזכו לגאולה שלימה, (מתאים למ"ש שאילו

זכו היו נכנסין לארץ ישראל ע"י משה רבינו והי' זה גאולה שלימה, שאין אחרי' גלות כו'.

י"ט סיון: "בחדש מ"ח תרי"ג קבע הצ"צ... שיעור למוד עם אאזמו"ר בכל יום... שתי שנים הי' הלמוד: קבלה עם ביאורי חסידות...".

להעיר מלקו"ת פרשתנו (שלח) לז, ב (ד"ה ויאמרו גו' אם חפץ גו' - שיעור חומש דיום זה): הנה מבואר בע"ח דשרש המרגלים מבחי' עולם המחשבה... ולהבין ביאור הדברים...

כ' סיון: "דער שכל און מדות געבוי פון א חסיד איז לפי"ע זיין ערשטע יחידות בא זיין רבי'ן. דיר ערשטע יחידות איז לפי"ע מהות עצמו פון א חסיד."

ראה לקו"ת פרשתנו (שלח) לז, ג: וגם ההשפעה שמשפיע להתלמיד שהיא באמת כציור ואופן שכל של התלמיד. (עי"ש בארוכה).

כ"א סיון: "...אמנם ענין המס"נ על אלקות וואס א איד ניט ער וויל ניט ער קאן זיין נפרד מאלקות זהו מעצמות א"ס כ"ה שלמעלה מענין הספירות דראשיתם היא ספירת החכמה."

ראה לקו"ת פרשתנו (שלח) מט, ג: כי יש ב' בחי' שכל... כי פנימלי' הכתר הוא מו"ס שהוא בחי' א"ס ממש ואינו בכלל ע"ס אלא שהוא מקור כו' ואז החכמה דאצילות היא הראשונה שבע"ס ראשית חכמה.

כ"ג סיון: "...כל דבר המועיל או מביא לעבודה בפועל הנה כל מניעה שתהי' לדבר זה - אפילו אם המניעה היא מדבר היותר נעלה - הוא רק מתחבולותי של נה"ב."

ראה לקו"ת פרשתנו (שלח) לז, ב בארוכה.

כ"ז סיון: "כתוב וברוך ה"א בכל אשר תעשה האדם עליו רק לעשות כלי לפרנסתו...".

ראה לקו"ת פרשתנו (קרח) נה, ג בארוכה ע"ד ענין הפרנסה ואופן התפלה ע"ז בכל יום.

כ"ח סיון: "...מיט דעם וואס מען העלפט א אידען אין פרנסה... איז אלע שערי היכלות העליונים זיינען פאר איהם אפען."

ראה לקו"ת פרשתנו (קרח) נה, ד: וע"ז ארז"ל אדם נדון בכל יום... האם ראוי... שירד ויומשך החסד עליון הנמשך על נפשו... שיהי' יורד ונמשך ממדרגה למדרגה מהיכל להיכל... שהרי בכל השתל' מהיכל להיכל הוא ע"י משפט.

ג' תמוז: "א אידישער קרעכץ וואס קומט ח"ו בסבה פון א ניט גוט גשמי איז אויך א תשובה גדולה בפרט א קרעכץ בסבה פון ניט גוט רוחני איז אודאי און אודאי א תשובה מעליטא דער קעכץ שלעפט ארויס פון עומק רע און שטעלט אנדער אין א מעמד טוב.

ראה לקו"ת פרשתנו (חוקת) סו, א: כי עיקר התפלה היינו בחי' צעקה בצר לו... וע"י ישפוך שיחו במס"נ מעומקא דליבא להיות בחי' הסחה והזזה ממש שיהי' נעתק ונבדל ממדותיו. הבהמיות המסתירים כו'.

ה' תמוז: "...דין דארף מען - אז דו זאלסט מאכען ליכטיג דיין סביבה מיט תורה ועבודה שבלב. פרנסה און וואס דארפט - דאס דארף דער אויבערשטער דיר געבן, טו וואס דו דארפט, וועט הש"ת טאן וואס ער דארף.

ראה לקו"ת פרשתנו (חוקת) סה, ד. סו, א: שבעה"ז... החשך עב וכפול ומכופל ולכן כדי להאיר את החושך העב כמהו צריך להמשיך דייקא אור גדול... וזהו ירידת הנשמות לעוה"ז... נר מצוה ותורה אור... וכדי שיהי' לו בחי' (להקב"ה - המעתיק) בחי' רצון בברכות שמו"ע כמו גואל ישראל ומברך השנים... (היינו פרנסה - המעתיק) באה ע"י אתעדל"ת... תפלה... תורה. (תורה ועבודה שבלב).

הרב מיכאל אהרן זעליגזאן
- ברוקלין נ.י. -

לעילוי נשמת
הרה"ח התמים ר' ברוך שלום
בהרה"ח התמים ר' מרדכי אליהו ע"ה
ש ו ו י ו
נפטר כ"ג תמוז תשל"ד



נדפס ע"י
משפחתו שיחיו